

ენელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ თვით გერმანელ ბიზანტიზმ-ტთა შორის, რომლებიც უფრო ინტენსიურად უჭერდნენ მხარს იოანე დამასკელის ავტორობას, რაც გამოწვეული იყო გერმანელი მედიევისტის ფრანც დელგერის ავტორიტეტით (დელგერი 1953). XXI საუკუნეში ეფთვიმე მთარგმნელის ვერსიამ მეტი ნდობა მოიპოვა (გროსმანი 2009; ვოლკი 2009).

მთარგმნელობითი საქმიანობა დიდ ათონელ ლიტერატორთა მოღვაწეობის უმთავრესი, მაგრამ მაინც ერთი მხარე იყო. ათონის ლიტერატურული სკოლის მნიშვნელობა ქართული ლიტერატურული პროცესის სპექტრში არ იქნება სრული სახით წარმოჩენილი, თუ სათანადო ადგილს არ მივუჩენთ ქართული ორიგინალური აგიოგრაფიის ორ ბრწყინვალე თხზულებას — გიორგი მთაწმიდელის „იოვანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ („ცხოვრებაჲ ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოვანესი და ეფთვემესი და უწყებაჲ ღირსისა მის მოქალაქობისა მათისაჲ, აღწერილი გლახაკისა გიორგის მიერ ხუცეს მონაზონისა“) და გიორგი მცირის „გიორგი მთაწმიდელის ცხოვრებას“ („ცხოვრებაჲ და მოქალაქეობაჲ წმიდისა და ნეტარის მამისა ჩუენისა გიორგი მთაწმიდელისაჲ“). მე არ ვგულისხმობ მხოლოდ ამ თხზულებათა მხატვრული ღირსებების გამოვლენას, აღწერას თუ მიმოხილვას მათში დაუნჯებული საქართველოს ისტორიის უმნიშვნელოვანესი ფაქტების — ივირონის აღმშენებლობის ისტორიის და დიდ ქართველ მწიგნობართა — ეფთვიმეს და გიორგის ლიტერატურული შემოქმედების ბიბლიოგრაფიისა. ამჯერად მე ყურადღებას ვამახვილებ ამ ორი თხზულების ადგილზე ქართული ორიგინალური აგიოგრაფიის ისტორიულ პროცესში. ეს ორი თხზულება სხვა ფაქტებზე უფრო მეტი კატეგორიულობით აღძრავს ჩემში ეჭვს იმის თაობაზე, რომ არ უნდა იყოს ზუსტი ევროპულ და, ნაწილობრივ, ქართულ სამეცნიერო ნაშრომებში ხშირად განმეორებული თვალსაზრისი იმის თაობაზე, რომ ძველი ქართული სასულიერო მწერლობა ბიზანტიური ლიტერატურის მხოლოდ ქართულენოვანი შესატყვისია, გიორგი მთაწმიდელის და გიორგი მცირის თხზულებანი ქართულ ორიგინალურ აგიოგრაფიაში ახალ სტილს შემოიტანს, რომელიც, ვფიქრობ, არ უნდა იყოს ბიზანტიური მწერლობის რომელიმე ეტაპის ქართულენოვანი იმიტაცია.

ქართული ორიგინალური აგიოგრაფიული ძეგლების შესწავლისას, გარდა თითოეული მათგანის ლიტერატურულ-ისტორი-

ული და მხატვრულ-ესთეტიკური კუთხით დახასიათებისა და ინტერპრეტირებისა, ყურადღება უნდა მიექცეს მათ ადგილს აგიოგრაფიული სტილის განვითარების პროცესში, როგორც კონკრეტულად ქართული ლიტერატურისა, ასევე საზოგადოდ ამჟანრისა, კერძოდ, ბიზანტიური აგიოგრაფიისა. მნიშვნელოვანია იმის კონსტატირება, რომ „შუშანიკის წამება“ („წამებაჲ წმიდისა შუშანიკისი დედოფლისაჲ“) ქრონოლოგიურად უშუალოდ მომდევნო ქართული ორიგინალური აგიოგრაფიული ძეგლებიდან მხოლოდ მაღალი მხატვრულ-ბელეტრისტული ოსტატობით კი არ გამოირჩევა, არამედ ბიზანტიური აგიოგრაფიის თავდაპირველ ეტაპს შეესაბამება, რომელიც ბელეტრისტული სტილით მეტ სიახლოვეს წარმოაჩენს ანტიკურ ბერძნულ მწერლობასთან და განსხვავდება უფრო მოგვიანებით, VI საუკუნიდან, ჩამოყალიბებულ აგიოგრაფიული მოდელიდან, რომელიც წმინდანის სახის გამოკვეთისა და გამობრწყინებისათვის მის სამოქმედო ფონს (მოთხრობილ ამბავსა და სხვა პერსონაჟებს) გაამკრთალებს და გააუფერულებს (ხინთიბიძე 1982: 155-163). ახალ ეტაპს ქმნის ქართულ აგიოგრაფიაში იოვანე საბანისძის „აბოს წამება“ („წამებაჲ წმიდისა და ნეტარისა მონამისა ქრისტესისა ჰაბომისი“). იგი არა მხოლოდ თავისი კომპოზიციითა და ფორმითაა ახლებური, არამედ იდეური მიზანდასახულებითაც: სარწმუნოებრივის გვერდით ეროვნულ იდეალს შემოიტანს, რაც ქართული აგიოგრაფიის პრინციპულ თავისებურებად დამკვიდრდება: გამოიკვეთება „გრიგოლ ხანცთელის ცხოვრებაში“ („შრომაჲ და მოღუანებაჲ ღირსად ცხოვრებისაჲ წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლისი არქიმანდრიტისაჲ ხანცთისა და შატბერდისა აღმაშენებელისაჲ, და მის თანა ჳსენებაჲ მრავალთა მამათა ნეტართაჲ“), ხოლო „იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების“ ძირითად იდეურ-თემტურ ღერძად იქცევა. ეს კი, ვფიქრობ, ბიზანტიურისაგან ქართული ორიგინალური აგიოგრაფიის არსებითად განმასხვავებელი თავისთავადობაა, ყოველ შემთხვევაში იმ სიმკვეთრით, როგორითაც იგი ქართულ აგიოგრაფიას (და კიდევ უფრო მეტად ჰიმნოგრაფიას) ახასიათებს.

„იოვანესა და ეფთვიმეს ცხოვრება“ ქართულ აგიოგრაფიაში ახლებურია თავისი კომპოზიციითა და არქიტექტონიკითაც. განსხვავდება წმინდანის ცხოვრებისა თუ წამების ტრადიციული, ყველაზე პოპულარული, სახისაგან (მაგალითად „შუშანიკის

ნამება“): არ აღწერს წმინდანის ცხოვრებას ქრონოლოგიურად, არ იცავს მოქმედების უწყვეტად გადმოცემის პრინციპს. არც „აბოს წამების“ მსგავსად მკაცრად ორგანიზებულ კარედებად დაყოფილ კონსტრუქციას შემოგვთავაზებს, რომელშიც ცენტრალური ფაბულური ნაწილი შესავალით (წმინდანის ზოგადი წარდგინებით) და დასკვნითი ნაწილით, წმინდანის ხოტბით იქნება შემოსაზღვრული. მნიშვნელოვნად განსხვავდება იგი „გრიგოლ ხანცთელის ცხოვრებაში“ დაცული სტრუქტურისაგანაც: ცენტრში წმინდანი, დახატული მისი ცხოვრების ცალკეული, არა ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით და სივრცული ერთიანობით დალაგებული ეპიზოდებით (შდრ სირაძე 1987: 168). ამავე დროს გიორგი მთანმიდელის თხზულების სტრუქტურაში ჩანს აგიოგრაფიული ჟანრის ამ სხვადასხვა სახის გათვალისწინებაც. „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრება“ კომპოზიციურად ერთმანეთთან აკავშირებს ათონის ქართველთა მონასტრის ისტორიის და მისი დიდი წინამძღვრების – იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების სხვადასხვა თემას. თითოეულს კი დამოუკიდებელი დრო-სივრცული თანმიმდევრობის პრინციპით გადმოსცემს. ასეთი თემებია: ქართველთა დასახლება წმინდა მთაზე, იოვანეს ამბავი, ეფთვიმეს აღზრდა და ცხოვრება, თორნიკეს ამბავი, ლათინთა მოსვლა, ეფთვიმეს თარგმანები, მოსახსენებელის შედგენა და სხვა. სასწაულები კი ეფთვიმეს ირგვლივ დალაგებული ცალკეული, არა დრო-სივრცული პრინციპით დაკავშირებულ ეპიზოდებად.

ქართული ორიგინალური აგიოგრაფიის ისტორიულ პროცესში „იოვანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ უმთავრესი სიახლე ამ თხზულების იდეურ და თემატურ ნოვატორობაში მდგომარეობს. ასკეტური სრულყოფილებით მოღვაწეობის პარალელურად გიორგი მთანმიდელს ორი დიდი იდეალი შემოაქვს: ეროვნულ-ქართული საქმის სამსახური და მნივნობრული მოღვაწეობა. წარმოების თემატიკა ამ სამი იდეალის ნიშნითაა კონსტრუირებული. ესეც ქართული ორიგინალური აგიოგრაფიის ისტორიული პროცესის თანმიმდევრული განვითარებაა და თან თვისობრივად ახალი ეტაპია. „აბოს წამებაში“ ეროვნული სარწმუნოებრივში ამოიკითხება; „გრიგოლ ხანცთელის ცხოვრების“ მიხედვით წმინდანის მთელი მოღვაწეობა ეროვნული მნიშვნელობის ნაყოფით გვირგვინდება. „იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ კი

ეროვნული იდეალია წმინდანის მოღვაწეობის ერთი უმთავრესი პრინციპი. ეს ეროვნული იდეალი კი უმთავრესად მნიგნობრული საქმიანობის სახითაა მოაზრებული და გამოვლენილიც.

„იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ ამ სამი უმთავრესი იდეალის — ღვთაებრივისკენ სწრაფვის, ეროვნულის სამსახურის და მთარგმნელობითი მოღვაწეობის — ერთობლიობა საოცარი პარმონიულობითაა შეზავებული იოვანე ათონელის სიტყვებში ეფთვიმესადმი: „შვილო ჩემო, ქართლისა ქუეყანად დიდად ნაკლულევან არს წიგნთაგან და მრავალნი წიგნნი აკლან, და ვხედავ, რომელ ღმერთსა მოუმადლებია შენდა. ან ილუანე, რადთა განამრავლო სასყიდელი შენი ღმრთისაგან“ (გიორგი მთაწმინდელი 1967: 61)

ეროვნულ-ქართული „იოვანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ არ არის ნაწარმოების მხოლოდ შთაგონების წყარო, იგი პრაქტიკული საქმიანობის საგანია. ესაა გამოხატული ივირონში ბერძენ-ქართველთა დაპირისპირების ამბის დეტალურ აღწერაში, ქართველთა მიერ თავიანთი მონასტრის ბერძენთაგან დაცვისთვის შედგენილ მოსახსენებელში. ამაშია მოაზრებული თვით საბაბი საკუთარი მონასტრის აშენებისა: „და ამისა შემდგომად განიზრახეს მამათა ჩუენთა და თქუეს, ვითარმედ: აქა ყოფად ჩუენი შეუძლებელ არს, კაცნი ვართ სახელოვანნი და ქართველნი მიგუმართებენ. და ესე გამოარჩიეს, რადთა კიდე თავისუფლად თუსი მონასტერი აღაშენონ“ (გიორგი მთაწმინდელი 1967: 48). ამგვარად მოაზრებული სამონასტრო მშენებლობის იდეალი არ ეტევა ასკეტური მოღვაწეობის კანონიკურ ჩარჩოში. უფრო მეტიც, „ცხოვრება“ ეროვნულ-ქართულის ძიების მიზნით ივირონში მოღვაწეობიდან გამოსვლის სურვილსაც კი წარმოაჩენს: იოვანე თავისი შვილით და რამდენიმე მონაზვნითურთ ტოვებს მთაწმინდას და ესპანეთისკენ ილტვის — „რამეთუ ასმიოდა, ვითარმედ ქართველნი არამცირედნი ნათესავნი და ერნი მკუდრ არიან მუნ. და ამის პირისათუც წარვიდა“ (გიორგი მთაწმინდელი 1967: 54).

მთარგმნელობითი საქმიანობა რომ გიორგი მთაწმინდლის თხზულების უმთავრესი მოწოდება და წმინდა მამის ეფთვიმეს უმთავრესი სამკაულია, ამას არა მხოლოდ იოვანეს შვილისადმი მიმართული სიტყვები ადასტურებს, არამედ „ცხოვრების“ მთელი თემატიკა: თხზულებაში ჩართული წყაროთმცოდნის სი-

ზუსტით გამოძიებული ნუსხა ეფთვიმეს თარგმნილი ნიგნებისა; თვით იოვანეს სათნოებათა შორის უმთავრესად იმის მიჩნევა, რომ ღმერთმან მას შესძინა შვილი, რომელმაც ქართული ენა და ქართლის ქვეყანა განანათლა: „ესეცა (იოვანე — ე.ხ.) აღიდა ღმერთმან სახელოვან ყო ყოვლითა სათნოებითა და უფროს ყოვლისა სანატრელისა მის შვილისა მინიჭებითა, რომელ არს ნეტარი ეფთვიმე, რომლისა-იგი სახელი ოდენ კმა არს სათნოებათა მისთა სიმაღლისა გამოჩინებად, რომელი-იგი გამოჩნდა სამკაულად ნათესავისა ჩუენისა და მობაძვად ნმიდათა მოციქულთა, განანათლა ქართველთა ენა და ქუეყანა“ (გიორგი მთანმინდელი 1967: 41).

ნმინდანის მოღვაწეობის ერთ უმთავრეს იდეალად მთარგმნელობითი საქმიანობის მიჩნევა გიორგი მცირის „გიორგი მთანმინდელის ცხოვრებისთვისაც“ ასევე მკაცრადაა დამახასიათებელი. საყურადღებოა, რომ აგიოგრაფი მისი დიდი მოძღვრის დატირების ეპიზოდში, რომელიც თავისთავად ქართული ორატორული ხელოვნების ერთი საუკეთესო ნიმუშია (ბარამიძე 1979: 72-73). საგანგებოდ წარმოაჩენს ნმინდანის მთარგმნელობით საქმიანობას: „შეიკრა ენა იგი ოქროსიტყუა და საღმრთოთა ბრძანებათა კმამაღლად მღალადებელი და ბრწყინვალედ მთარგმნელი ღვთივსულიერთა ნიგნთა. დაყუდნა კელი იგი შუენიერად მწერალი, რომლითა განანათლნა ეკლესიანი ჩუენნი“ (გიორგი მცირე: 189).

ათონის ლიტერატურული სკოლის ეს ორიგინალური ძეგლები ახალ ეტაპს მხოლოდ ქართული აგიოგრაფიული ჟანრის პროცესში არ ქმნიან. მათში ჩანს ევროპული ცივილიზაციის ისტორიაში ახალი ეპოქის, შუა საუკუნეებიდან რენესანსზე გარდამავალი ეპოქის, ანუ გვიანდელი შუასაუკუნეების აზროვნების სტილი. ეს სიახლე უპირველეს ყოვლისა ჟანრობრივი მოდელის და თემატური სტრუქტურის იმ ნოვატორობაში გამოვლინდა, რომელზედაც უკვე ვსაუბრობდით. ამის პარალელურად პრინციპული მნიშვნელობა იმას უნდა მიენიჭოს, რომ ათონურ აგიოგრაფიას აქცენტი გადააქვს რეალური ფაქტების აღწერაზე. ეს რეალური ფაქტები ჩვენი თანამედროვე თვალსაწიერიდან უკვე ისტორიაა, რომელიც აცოცხლებს ქართველთა ცხოვრების უნიკალურ ეპიზოდებს: ივირონის მშენებლობა, ბარდა სკლი-აროსის დამარცხება, ბერძენთა მოძალადეობა; იურიდიული

დოკუმენტის სიზუსტით აღნუსხული უძრავ-მოძრავი ქონება, ქართველთა მიერ ბერძნული მონასტრებისადმი ბოძებული; ბიბლიოგრაფის რუდუნებით გამოძიებული ეფთვიმეს შემოქმედებითი დეტალები. „იოვანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ ამ სტილს რეალურ-ისტორიული ფაქტების აღწერისა ასევე წარმატებით ინარჩუნებს გიორგი მცირის „გიორგი მთაწმიდელის ცხოვრება“; გიორგის ბავშვობა და მისი მშობლები; ფერის ჯოჯიკის ძის და მისი ოჯახის ამბავი, გიორგი მთაწმიდლის პაექრობა თეოდოსი პატრიარქთან; ბაგრატ მეფესთან ერთად საეკლესიო ცხოვრების რეორგანიზაცია ქართლში; რომაელთა და ბერძენთა პაექრობა იმპერატორ კონსტანტინე დუკას კარზე და სხვა.

ახალი ეპოქის — შუა საუკუნეებიდან რენესანსულისაკენ მიმართული ეპოქის — მსოფლშეგრძნება ათონელთა ასკეტურ მოღვაწეობაში ჰუმანისტური სულისკვეთების გამოვლინებითაც გამოიხატა. ეფთვიმე ათონელს მისი ბერძენი მონაფისათვის ასკეტური მოღვაწეობის წესები დაუწერია, რომელიც ჩვენამდე ქართული თარგმანითაა მოღწეული. კორნელი კეკელიძის დახასიათებით ამ სამოღვაწეო კოდექსს დიდი ჰუმანიზმი ახასიათებს. მისი შენიშვნით, ჰუმანიზმის იმ სიმაღლეზე, რომელზედაც ამ თხზულების მიხედვით წმინდა ეფთვიმე ჩანს, არ ასულა არც ერთი წარმომადგენელი ბერძნულ-ბიზანტიური პრაქტიკისა (კეკელიძე 1955: 10). აგიოგრაფი „იოვანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ ყურადღებას ამახვილებს ეფთვიმეს დიდ მზრუნველობაზე მონასტრის მკვიდრთა კვების მიმართ. იგი ასე მიმართავდაო მეტრაპეზეს: „ძმაო, ამათ ძმათა ნუგეშინის-საცემელი სხუად არა სადადთ აქუს ამის ტრაპეზისაგან კიდე. უკუეთუ სუბუქი ღვნოდ იყოს, ყოლა ნუ ურთავ წყალსა, და უკუეთუ საშუვალო იყოს, ჯერისაებრ ურთე...“ (გიორგი მთაწმინდელი 1967: 74)

აგიოგრაფიის კლასიკური მოდელი ერიდება პიროვნების პორტრეტის ხატვას და პერსონაჟთა ხასიათის ტიპაჟის გამოკვეთას. გამონაკლისი მხოლოდ წმინდანია. იგი არც თუ იშვიათად დახატულია არა იმგვარად როგორიც იყო, არამედ ისეთად როგორც წმინდანის მოდელის თანახმად უნდა ყოფილიყო (სირაძე 1987: 155, 159), ამქვეყნიურის დათმობით და უფლისადმი მიმართული სულიერი ამაღლებით შემკობილი.

ამ მოდელის რღვევა ქართულ აგიოგრაფიაში „გრიგოლ ხანცთელის ცხოვრებაშიც“ ჩანს. თვითონ გრიგოლი სიყრმი-

დანვე თვისით „იყო ხილვითა დიდ, ჳორციტა თხელ, ჳასაკითა სრულ, ყოვლად კეთილ სრულიად, გუამითა მრთელ და სულითა უბინო“ (გიორგი მერჩულე 1964: 250).

გიორგი მერჩულე, წმიდა მამის და მისთა მონაფეთა მრავალი სასწაულის აღმწერი, გრიგოლის ცხოვრების რეალურ ფაქტებსაც გულმოდგინებითა და უბრალოებით აღწერს. მათ შორის ერთი ეპიზოდი დიდი წმინდანის პიროვნებაში ქართველი ერისკაცის ხასიათის ნიუანსსაც გამოაჩინებს: უკვე ღრმად მოხუცმა გრიგოლმა თავის სულიერ ძმას ზენონს უხმო და ოპიზის გზაზე მის მიერ გაშენებულ ვენახში ერთად წასვლა უბრძანა. რთველის დრო იყო. ფრიად განიხარეს. პურობის ჟამი იყო და „პურად დასხდეს“ „შემდგომად პურის ჭამისა, განიზრახეს“ იქ დარჩნა და ღამე გაათიეს. „და ვითარცა განთენა მშვედობისა სადგურთა მათ... მამაი გრიგოლ და ზენონ აღვიდეს თჳსად მონასტრადვე“. ეს იყო წმინდა მამის უკანასკნელი გამოსვლა თავისი სენაკიდან. „ხოლო ნეტარსა მამასა ჩუენსა გრიგოლს გულმან უთქუა განსვლამ ჳორციტაგან და ღმრთისა მისლვამ...“ (გიორგი მერჩულე 1964: 312-13).

„იოვანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ პერსონაჟის მხატვრულ სახეს წმინდა მამათა ცხოვრებისეული, რეალური და ზოგჯერ საერო — ავტობიოგრაფიული ფაქტებიც ქმნის:

მთანმიდის მონასტერში ბერად აღკვეცილი ქართველთა მხედართმთავარი თორნიკე ათანასე დიდისა და იოვანე მთანმიდელის დიდი ვედრებით ისევ საერო სამსახურში ჩადგა, ქართველთა ლაშქარით აჯანყებული ბარდა სკლიაროსი დაამარცხა და დიდი პატივითა და სიმდიდრით ათონზე დაბრუნდა. ამჯერად უკვე საბოლოოდ გაიხადა ჯაჭვის პერანგი, რომელიც ახლაც ივირონის ლავრის წმინდა ნივთთა შორის საპატიოდ ინახება. მოხუცდა თორნიკე და მისი საბრძოლო ამბების მოგონება და მბოზა დასჩემდა: „ხოლო ვინაჲთგან დიდი თორნიკე წყობათა შინა აღზრდილ იყო და სალაშქროთა საქმეთა, ამათ ესევეითართა პირთათჳს უბნობად და ჳამბავი უყუარდა“. შეწუხდა მამა იოვანე, ამგვარი ქცევით თავის სულიერ სინმინდეს საფრთხე არ გაუჩინოსო. ურჩია თორნიკე-ყოფილს ერისკაცობის ამბები მხოლოდ გაბრიელ ხუცესისთვის მოეთხრო. ხოლო გაბრიელი თავისი დუმილით იყო გამორჩეული: „ან დააცადე სოფლიოთა მაგათ საქმეთა უბნობად და ამიერითგან სხუასა ნუ ვის ეუბნები, გარნა

გაბრიელს ხოლო ხუცესსა. ხოლო ხუცესი იგი ესევეთარი კაცი იყო, რომელ პირსა მისსა მსოფლიომ სიტყუად არა გამოვიდოდა ... და მიერიტგან მონასტრისა ძმათა არღარა ვის ეუბნინ... და ესრეთ ესევეთარსა ამას სულიერსა ცხოვრებასა შინა აღასრულნა დღენი თჳსნი და ღმრთისა მივიდა" (გიორგი მთაწმინდელი 1967: 51).

ეს უტყვი გაბრიელი ივირონის ის ცნობილი ბერია, რომლის სინამდდე ათონის მთელი სამონასტრო კორპორაციის ერთი დიდი სასწაულია. ათონელ ბერთა შორის ერთი ყველაზე პოპულარული ბერძნული გადმოცემაა ივირონის კარის ღვთისმშობლის ხატის ამბავი: ამ ხატს, ხატთმბრძოლობის დროის ეპოქის დროიდან ზღვაში გადაგდებულს, წელთა დიდი სიმრავლის მანძილზე ცურვით ათონამდე მიუღწევია. ვერც ერთ ბერს, მის წყლიდან ამოსაღებად ნავებით ზღვაში შესულთ, მისთვის ხელის ხლება ვერ მოუხერხებიათ. ხატს თავისი ნებით მიუცურავს ზღვის პირას მდებარე სენაკთან, რომელიც ქართველი ბერის გაბრიელის სამყოფელი იყო. ხატი ივირონის ქართველ ძმათა მონასტრის გალავანში შეუტანიათ და შესასვლელში კარიბჭესთან დაუსვენებიათ. ამიტომ ეწოდა მას კარის ღვთისმშობელი. ეს ხატი მთელი მართლმადიდებლური სამყაროს უდიდესი სინამდდეა. გიორგი ათონელი გაბრიელ ბერის შესახებ ერთ ამბავს მოგვითხრობს, რომელიც საბერძნოზნო სიყვარულის, ანუ ტერმინოლოგიით, საძმო სიყვარულის, ერთი საუკეთესო მაგალითია არა მხოლოდ ქართლ აგიორგაფიაში, არამედ, საზოგადოდ, ქრისტიანული მოყვასის სიყვარულის რეალურ ისტორიაში.

ჯერ კიდევ მამა იოვანეს სიცოცხლეში რომაელთა ქვეყნიდან ათონზე მივიდა თავისი სათნოებით განთქმული ბერი, წარმოშობით წარჩინებული, სახელად ლეონი ექვი მონაფითურთ. ქართველებმა ისინი თავიანთ მონასტერში ისტუმრეს და საცხოვრისი მისცეს: „ჩვენცა უცხონი ვართ და შენცა უცხო ხარო“. მალე მასთან, როგორც ცნობილ და რჩეულ კაცთან მისივე ქვეყნიდან სამოღვაწეო სურვილით ბევრი ბერი მივიდა. ქართველებმა ურჩიეს საკუთარი მონასტერი აეგოთ: „ჩუენ გიყიდოთ ადგილი და ყოვლითავე საკმრითა შეგეწინეთო“. ასე გაჩნდა ივირონის მახლობლად ლათინელთა მონასტერი. დიდ ლეონს, ასე უწოდებს მას ქართველი აგიორგაფი, ქართველების დიდი სიყვარული ჰქონდა.

მინდა მბობას გადავუხვიო: ჩემი აზრით, ეს დიდი ლეონი ის ლათინელი ბერი შეიძლება იყოს, რომელმაც ათონზე ბერძენთა მიერ ქართველთა შევიწროების უამს წმინდა მთიდან კონსტანტინოპოლში ქართველთა ინტელექტუალური შემოქმედების დიდი ნაღვანი ეფთვიმე მთანმიდელის მიერ ქართული „სიბრძნე ბალავარისას“ საფუძველზე დაწერილი ბიზანტიური ლიტერატურის საუკეთესო ნიმუში „ვარლაამისა და იოასაფის ისტორიის“ ბერძნული წიგნი წაიღო, რომელმაც მთარგმნელს ლათინურად სათარგმნელად მიუტანა და თან აცნობა, რომ თხზულება ბერძნულ ენაზე ტომით ქართველმა ბერმა თარგმნაო. უცნობი ლათინელი მთარგმნელი 1048 წელს დაწერილ ანდერძში იუწყება, რომ ამ წიგნის თარგმნას დაუჩინებოთ სთხოვდა ვინმე კეთილშობილი კაცი ლეონ იოანეს ძე (ხინთიბიძე 1982: 330).

„პირველ მოკსენებულსა მას ღირსსა მღდელსა გაბრიელს ქართველსა, — განაგრძობს მბობას გიორგი მთანმიდელი, — და ამას წმიდასა ბერსა დიდსა ლეონს პრომსა ფრიადი სიყვარული აქუნდა სულიერი, და ოდესცა მოვიდის ხილვად მამათა, მახლობლად სენაკსა გაბრიელისსა აქუნდა სენაკი, და მუნ დაყვნის დღენი იგი.“ როდესაც შეღამდებოდა ორივენი თავიანთი სენაკებიდან გამოდიოდნენ ერთად დასხდებოდნენ და ცისკრის ზარების რეკვაზე „უბნობდიან სიტყუათა საღმრთოთა.“ ეს მაშინ, დასძენს აგიოგრაფი, როცა არც ერთმა მათგანმა იცოდა თავიანთი ენის გარდა სხვა ენა: „და თუსისა ენისაგან კიდე არცა მან იცოდა, არცა მან.“ აგიოგრაფი იმონშებს თვითმხილველ ბერთა სიტყვებს: „მათისა სინმიდისაგან ყოველივე შესაძლებელ იყო და სარწმუნო, რამეთუ დიდ იყვნის იგინი წინაშე ღმრთისა და სრულ“ (გიორგი მთანმიდელი: 66).

დამოწმებანი:

ბარამიძე 1979: ბარამიძე რ. ქართული საისტორიო და ორატორული პროზა. თბ.: „საბჭოთა საქართველო“, 1979.

გიორგი მერჩულე 1964: გიორგი მერჩულე. „პრომად და მოღუანუობად გრიგოლისი არქიმანდრიტისაა ხანცთისა და შატბერდისა აღმაშენებლისა“ // ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. I. თბ.: „მეცნიერება“, 1964.

გიორგი მთანმიდელი 1967: გიორგი მთანმიდელი. „ცხოვრება იოანესი და ეფთვმესი“ // ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II. თბ.: „მეცნიერება“, 1967.